

UDC
UDK 911.2:551.44:001.4 = 863

Prispevka k slovenskemu kraškemu imenoslovju

SIGA

Andrej Kranjc*

Izraz »siga« je eden izmed najbolj pogosto uporabljenih strokovnih terminov v speleologiji in krasoslovju. Zato se mi zdi koristno, da se z njim malo bolje seznanimo.

V Slovenski kraški terminologiji (Gams, 1973, 25) je siga definirana kot »odkladnina kalcijevega karbonata iz zasičene jamske vode, ki se zrači«, v Mineraloško petrološkem izrazoslovju (Grafenauer & Duhovnik & Hinterlechner-Ravnik, 1972, 215) pa je siga »prevleka, ki nastane pri kristalizaciji iz vodne raztopine karbonatov ali kre-menice«.

V novejši literaturi je cela vrsta izpeljank iz besede siga, največ gre za »sigove« tvorbe (sigovi slap, sigova polička, sigova ponvica, sigova zavesa) (Gams, 1973, 25). Da se tudi naša kraška oziroma speleološka terminologija še razvija, potrjujejo tudi te izpeljanke — tako n.pr. naletimo v istem prispevku na izraza »sigasta ponvica« in »sigov preliv«, za vodo, ki odlaga sigo pa »sigovica« in »sigavica« (Gospodarič & Habič & Čar, 1978). Že Slovenski pravopis (1962, 780) navaja za tako vodo besedo »sigavica«, vendar pa te besede ni zaslediti v Slovenski kraški terminologiji. Tudi Badjura (1953, 190) je posegel v to vprašanje in navaja besedi »zasigan« in »osigan« — prevlečen s sigo.

Pleteršnik v Slovensko-nemškem slovarju iz leta 1895 (1974) pravi, da je beseda siga (Kalksinter) hrvatskega ali srbskega izvora (476) (Karadžić, 1898, 699). V slovenski literaturi se, po Pleteršniku, beseda siga prvič navaja v Cigaletovelem Nemško-slovenskem slovarju (1860), zatem pa v Janežičevem Nemško-slovenskem slovarju (1867). Istega leta se tudi prvič pojavi v strokovni literaturi, v Erjavčevi priredbi Fellöckerjeve Mineralogije: »Apnena siga (Kalksinter) ali kapnik (Tropfstein) postane iz apnenih vod, ktere kapljajo i curé skozi apnenčeve gore; ko pridejo te kaplje na zrak, apno se v njih strdi in seséde, časi v

* Mag., Inštitut za raziskovanje krása, SAZU, Titov trg 2, 66230 Postojna, YU

lepih kristalih« (1867, 46). Čeprav Erjavec ne navaja vzrokov oziroma mehanizma, zakaj in kako se »apno strdi in sesede«, se mi zdi ta razlaga vseeno precej boljša, kot pa je v današnjih šolskih knjigah, kjer piše, da imajo v sebi nekaj apnenca in »ko voda izhlapi, ostane apnenec na tleh« (Binter, 1974, 88).

Štiri leta pred izidom Erjavčeve Mineralogije je leta 1863 izšel prvi vodnik po Postojnski jami v slovenskem jeziku (Costa, 1863), kar ga uvršča med prvence slovenske speleološke literature (Habe, 1969, 30), a besede »siga« še ne uporablja, pač pa v tem pomenu uporablja izraz »kapnik« (n.pr. »cvetice narejene iz kapnika«).

V Schoedlerjevi Mineralogiji in geognoziji (1871, 34, 165), ki jo je prevedel Janez Zajec, je omenjena »kremena siga«, kalcitno sigo pa imenuje »vlaknasti kalcit ali kapnik« (37). Podobno navajata Jesenko v Prirodnoznanem zemljepisu (1874, 142): »Na dnu vodotoča se v takih studencih plega raztopljeno apno ter nareja znani lahki kamen, če pa je kristalinskega stroja, pravijo mu kapnik ali siga« in Cigale v Znanstveni terminologiji (1880, 121), ki enači »vapneno sigo ali kapnik« ter uporablja tudi izraz »sigast«.

Leta 1883 je izšel Erjavčev Prirodopis rudništva ali mineralogija, kjer sta besedi kapnik in siga ločeni tudi pomensko, kajti »od stropa nizdolu viseče, ogromnim ledenim svečam ali sklenicam podobne« imenuje kapnike, »tisto vapno pa, ki se je seselo iz kapljic po stenah, nareja leščee se bele, sive ali rumene skorje, siga (Kalksinter) imenovane« (11).

V sočasnih slovenskih vodnikih po Postojnski jami (Bilc, 1904) pa še vedno ni zaslediti besede siga, ampak so namesto tega uporabljani izrazi kapnina, nakapnina in skorja.

Prvi slovenski krasoslovni priročnik, knjiga Pavla Kunaverja Kraški svet in njegovi pojavi (1922) pa že tekoče in pogosto uporablja izraz siga v današnjem pomenu (18, 79–82) in ga pomensko loči od termina kapnik.

Termin siga je bil torej vpeljan v slovenski jezik sredi prejšnjega stoletja s hrvatsko-srbskega jezikovnega področja. V drugi polovici 19. stoletja se je uveljavil v strokovni literaturi, v mineralogiji in zemljepisu, k čemur je gotovo bistveno pripomogel F. Erjavec, ki je sicer bolj znan kot prirodoslovec — biolog in pisatelj, a je tudi v slovenski mineralogiji in geologiji oral ledino in se je moral spoprijeti tudi z ustreznim imenoslavljem.

Erjavčeva priredba Fellöckerjevega Rudninoslovja ali mineralogije (1867) je prva slovenska knjiga s tega področja in je moral zato poiskati in ustvariti celo vrsto novih besed. Ker je Erjavec takrat živel v Zagrebu, so v knjigo laže prišli tudi razni hrvaški izrazi (Duhovnik, 1964, 277). Pod Levstikovim vplivom se je Erjavec zaletel v etimologijo (Slodnjak, 1934, I, 63). Kolikšno vlogo oziroma vpliv pa je imel Levstik prav pri besedi siga, nisem mogel ugotoviti. Kako se je Erjavec trudil s slovenskim izrazoslavljem, priča najboljše sam v svojih pismih, kjer pravi, kako je moral za kako besedo pregledovati Cigaletov, Vukov (v njem je bila beseda siga natisnjena najmanj že v drugi izdaji iz leta 1852) in

Miklošičev slovar (Levec, 1965, 236). Kot odbornik Matice slovenske je bil ne samo pobudnik Cigaletove Znanstvene terminologije, ampak je tudi osebno stvarno sodeloval pri njenem sestavljanju (Slodnjak, 1934, I, 63, 94), za Pleteršnikov slovar pa je prirejal prirodopisno terminologijo (Levec, 1965, 240) in je imel torej tudi vse možnosti za uveljavitev termina *siga*.

Konec prejšnjega stoletja je bila beseda *siga* v slovenski mineraloško-geološki in zemljepisni terminologiji že uveljavljena, vendar speleološke literature še ni dosegla. Vzrok je bil najbrž predvsem v tem, da so bili avtorji del, ki jih danes označujemo kot »speleološka« — v veliki meri gre za jamske vodiče — bodisi iz drugih strok oziroma amaterji, bodisi da so pisali v nemškem jeziku.

Izbor pregledane literature v zvezi s pripravo tega sestavka še zdaleč ni popoln, in bi bilo zato še vnaprej koristno in priporočljivo, da ob prebiranju starejše slovenske speleološke in krasoslovne literature posvečamo pozornost tudi strokovnemu izrazoslovju in njegovi zgodovini.

Literatura

- Badjura, R., Ljudska geografija, 1—337, Ljubljana
 Bilc, J., 1904, Postojna, sloveča Postojnska jama in njena okolica, 2. izd., 1—68, Postojna
 Binter, B., 1974, Spoznavanje družbe (za četrti razred osnovne šole), 1—155, Ljubljana
 Costa, E. H., 1863, Postojnska jama, 1—48, Ljubljana
 Duhovnik, J., 1964, Mineralogija in geologija, Slovenska matica 1864—1964, 276—282, Ljubljana
 Erjavec, F., 1867, Rudninoslovje ali mineralogija (po S. Fellöcker-ji) za niže gimnazije in realke, 1—88, Ljubljana
 Erjavec, F., 1883, Prirodopis rudništva ali mineralogija, 1—84, Ljubljana
 Gams, I. (ured.), 1973, Slovenska kraška terminologija, 1—76, Ljubljana
 Gospodarič, R. & P. Habič & J. Čar, 1978, Življenje kapnikov, Vodnik, 3, Inšt. za razisk. krasa, SAZU, Ljubljana
 Grafenauer, S. & J. Duhovnik, & A. Hinterlechner-Ravnik, 1972, Mineraloško petrološko izrazoslovje, 1—275, Ljubljana
 Habe, F., 1969, Vodniška literatura Postojnske jame. Naše jame, 10 (1968), 1—2, 15—32, Ljubljana
 Jesenko, J., 1974, Prirodoznanski zemljepis, 1—399, Ljubljana
 Karadžić, V. S., 1898, Srpski rječnik istumačen njemačkim i latinskim rječima. Treće (državno) izdanje, I—XLII, 1—880, Biograd
 Kunaver, P., 1922, Kraški svet in njegovi pojavi, 1—104, Ljubljana
 Levec, F., 1965, Fran Erjavec, Eseji, študije in potopisi, 217—241, Ljubljana
 Pleteršnik, M., 1974, Slovensko-nemški slovar, II. del (P—Ž) (reproducirani ponatis iz 1895), 1—978, Ljubljana
 Schoedler, 1871, Knjiga prirode, III. snopič, Mineralogija in geognostika (poslovenil Janez Zajec), 1—169, Ljubljana
 Slodnjak, A. (ured.), 1934, Erjavec F. — Zbrano delo, I. in II. zv., 1—263, 1—299, Ljubljana
 Slovenski pravopis, 1962, 1—1054, Ljubljana

Contributions to the Slovene Karstological Terminology

»SIGA« (SINTER)

Andrej Kranjc

(Summary)

The term »siga« (=sinter) has come to the Slovene written professional language from Serbo-Croatian language in the middle of the 19th century and was first recorded in 1860 (Cigale's German-Slovene Dictionary). In the second part of the 19th century it was first asserted in professional literature mostly by naturalist F. Erjavec. His translation and adaptation of Fellöcker's Mineralogy (1867) was first Slovene book from this field and thus Erjavec has had to find out or to make a lot of new terms. As in this time he lived in Zagreb (Croatia) it is more clear that he used some Serbo-Croatian terms.

Towards the end the last century the term »siga« was used commonly in the Slovene mineralogical-geological and geographical literature but it didn't reach speleological literature yet. Slovene speleological literature consisted mostly of cave-guides for Postojnska jama and authors usually weren't from these professions or the guide-books have been written in German language.

First Slovene karstological manual (P. Kunaver's »Kraški svet in njegovi pojavi«, 1922) used the term »siga« fluently and often.